

a közölt bibliográfia alapján alkothat véleményt egy-egy íróról. Hiányoznak a folyóiratokkal és irányzatokkal kapcsolatos adatok, mint ahogyan az irodalmi fogalmak is. Így a lexikon voltaképpen egy nagy mozaik, amelynek mindegyik köve tisztán és kivételösen csillog előttünk, de e kövek (azaz írók) csak betűrendi sorrendben kerültek fel.

Az első kötet anyagát már 1968 februárjában lezárták. Ez azt jelenti, hogy a legújabb könyvészeti adatokat nem közli, így például szerinte Csépe Imre még él, holott már több mint egy évvel ezelőtt elhunyt.

Sajnos az életrajzi adatok itt-ott pontatlanok, a bibliográfia helyenként igen hiányos. Ezek a fogyatékoságok — sajnos — levonnak valamennyit a kiadvány értékéből. Ezzel szemben jól fel lehet mérni a délszláv irodalom világméretű recepcióját, mivel a lexikonból megtudhatjuk, melyik jugoszláv író művét hol és mikor fordították le idegen nyelvre. A könyv huszonhárom nyelvtérületi recepciót ölel fel, ami mindenképpen dícséretre méltó kísérlet. A bibliográfiákban igyekeztek feltüntetni az írók idegen nyelven írt munkáit is. Valószínűleg ezen a téren a legnagyobb a hiány, de a legfontosabb írásos dokumentumokat minden bizonnyal sikerült felkutatni.

A kötetet több jegyzék teszi teljessé: a jugoszláv írókkal foglalkozó és eddig megjelent irodalomtörténetek és lexikonok jegyzéke, folyóirat-jegyzék, az idegen nevek jegyzéke és a rövidítések táblázata.

Összegezőképpen megállapíthatjuk, hogy e műre már régóta nagy szükségünk van, a kiadást előkészítő tudományos apparátus tekintélyes, a közölt adatok nagyjából megbízhatóak, a könyv nyomdatechnikai szempontból valóban reprezentatív, a feldolgozott adatmennyiség impresszív — röviden: hasznos és megbízható kiadványnak ígérkezik a jugoszláv írók oly nagy érdeklődéssel várt lexikonja.

VARGA ISTVÁN

## EGY JELENTŐS MŰ FOGYATÉKOSSÁGAI

*Munkásmozgalomtörténeti Lexikon.*

Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972.

Nemrég került az érdeklődő olvasótábor kezébe ez a vastkos, 637 oldalú kötevé könyv. Az 1928-ban Madzsar József szerkesztésében megjelent *Társadalmi Lexikon* után az első olyan magyar lexikális munka, amely a magyar és nemzetközi munkásmozgalom történetéről törekszik áttekintést adni. A lexikon célkitűzését már a bevezetőből megismerhetjük, amely a szerkesztők törekvését a következőkben sorolja fel: ismertetni »a legjelentősebb munkásmozgalmi és a munkásmozgalommal szorosan együttműködő nemzetközi szervezeteket, egyesüléseket; az egyes országok munkásmozgalmának történetét; a ma létező, valamint a múltban jelentős szerepet betöltő szocialista, szociáldemokrata, kommunista és munkáspártok, szakszervezetek történetét; a magyar és az egyetemes munkásmozgalomtörténet jelentős személyiségeit; a munkásmozgalom történetének kiemelkedő jelentőségű ese-

ményeit; a legjelentősebb lapokat, folyóiratokat; a munkásmozgalom és párttörténet korábban használatos vagy napjainkban általánossá vált fogalmait.«

A fent vázolt program nem kis feladat elé állította azt a majdnem száztagú munkaközösséget, amely igyekezett valóra váltani az eléje tűzött feladatokat. A munkásmozgalom 130 évét 3200 szócikkben, lexikonszerű tömörséggel írták meg. Ha a magyar és a külföldi anyag arányait vesszük figyelembe, akkor a következő a helyzet: A lexikon 3200 szócikkre közül 1750, vagyis az anyag 55 százaléka foglalkozik a külföldi munkásmozgalmakkal és azokat kísérő jelenségekkel, 1100 szócikk (35%) a magyar munkásmozgalmi szervezeteket, eseményeket, személyeket és sajtót mutatja be, és körülbelül 350 szócikk (10%) a munkásmozgalomtörténet, illetve a munkásmozgalom legfrissebb fogalmait elemzi. Az egyes szócikkek terjedelme néhány sortól 5—8 gépelt oldalig terjed.

Az ilyen anyagbeosztáshoz aligha férhet kétség, és annak indokolt-sága nem kérdőjelezhető meg. Bizonyos mértékig mindenütt a hazai munkásmozgalomtörténet iránt nagyobb az igény és érdeklődés, és az olvasók ilyen orientációját természetesen figyelembe kell venni. Minket — érthetően — a külföldi, pontosabban a jugoszláv munkásmozgalom ismertetése érint a legjobban, és az ezzel kapcsolatos eredmények, állásfoglalások és értékelések váltják ki joggal érdeklődésünket. Mielőtt ezzel az anyaggal kapcsolatban állást foglalnánk, feltétlenül szükségesnek tartjuk idézni a szerkesztőség figyelemztetését, amelyre az előszóban bukkantunk rá:

»Ami pedig nemzetközi, ill. külföldi tárgyú szócikk-anyagunkat elleti, lexikonunk e tekintetben úgyszólván előzmény nélkül áll. E tény elkerülhetetlenül bizonyos fogyatékoságokkal terheli munkánkat, s e fogyatékoságokat csak a most megszerzett tapasztalatok és a további kutatás munka gyümölcsöztesítésével készülő újabb kiadás lesz hivatott kiküszöbölni.«

A lexikon lapozgatása közben örömmel vettük tudomásul, hogy a jugoszláv munkásmozgalom története nem került el a szerkesztők figyelmét. A *Jugoszláv Független Munkáspárt, Jugoszlávia Dolgozó Népének Szocialista Szövetsége, Jugoszlávia munkásmozgalma, a Jugoszláv Kommunista Szövetsége, Jugoszláv Szakszervezetek Szövetsége* címszavakkal a 239., 240. és 241. oldalon találkozhatunk. Terjedelme tekintetében a szomszédos országok munkáspártjainak sem szentelt több oldalt a lexikon. Kivételről azonban mégis akad. Olyan is, ami a fent idézett nehézségekből, tapasztalathiányból és a megfelelő külföldi hasonló lexikonok hiányából fakad, de olyan is, amit nem lehet csak ezekkel az objektív okokkal megmagyarázni.

Kezdjük talán azokkal a fogyatékoságokkal, amelyek az objektív okokkal magyarázhatók, illetve a tájékozatlanságból erednek. Véleményünk szerint a munkásmozgalmi lexikonban helye lett volna Pap Pálnak, Ivan Matuzovićnak, Lazar Vukićevićnek, Szervó Mihálynak, Polgár Andrásnak, Svetozar Marković-Tozának, Žarko Zrenjaninnak és még sok más kimagasló vajdasági jugoszláv forradalmárnak, mint ahogy helyet kapott — nagyon helyesen — Ősz Szabó János (443—444 oldal).

A *Munkásmozgalomtörténeti Lexikon* a munkáslapok és folyóiratok lexikális adatait is ismerteti. Sajnos hiába keressük a két háború közti Proletert, a Jugoszláv Kommunista pánt közlönyét a megfelelő helyen, mint ahogy nem történik említés megfelelő szócikk keretén belül a vajdasági magyar nyelvű munkásmozgalmi lapokról, folyóiratokról — a Közakaratról, a Népszaváról, a Fáklyáról, a Munkásról, a Dolgozóról, a Szerzett Munkásról, a Hídról stb. — sem. Pedig a legelemibb adatokat ezekről a lapokról a magyarországi munkásmozgalomtörténeti szakemberek megtalálhatták volna. A *vajdasági forradalmi munkásmozgalom fejlődésének rövid áttekintése 1870—1850* című magyar nyelven 1969-ben megjelent, 143 oldalas könyvben, amely számos mulasztás elkerülését lehetővé tette volna. És tudnunk kell, hogy »az adatok általában 1970 végével, egyes fontos és könnyen hozzáférhető adatszoport tekintetében pedig 1971 végével« kerültek be a lexikonba, tehát azután, hogy az említett magyar nyelvű, azaz legkönnyebben hozzáférhető, vajdasági munkásmozgalmi történetünk már meg-

jelent. Nyilvánvaló, hogy a jugoszláviai munkásmozgalom problematikájával megbízott munkatársak nem végeztek megbízható és alapos munkát, és tájékozottság tekintetében nem álltak a rájuk bízott feladat magaslatán.

És végül hadd essen pár szó a mulasztások másik kategóriájáról is. Véleményünk szerint olyan lexikonban, amely igényt tart a hazai és világ munkásmozgalmának ismertetésére, ma már nem hiányozhat olyan szócikk, hogy *Munkásönigazgatás*. Önálló szócikkre gondolunk itt. Mindamellet, hogy már majdnem negyedszázada létezik, alakul, fejlődik, változik és izmosodik a munkásönigazgatás Jugoszláviában, mindamellet, hogy ez iránt a jelenség iránt nemcsak a jugoszláv, hanem a nemzetközi közvélemény is egyre nagyobb érdeklődést tanúsít, mindamellet, hogy a munkásönigazgatásnak már igen gazdag hazai és külföldi irodalma van, és nem utolsósorban mindamellet, hogy a munkásönigazgatás jelenségével már a párizsi kommün idején és a magyarországi politikai küzdelmek 1918 októbere és 1919 márciusa közti időszakában is találkoztunk, ilyen szócikk a lexikonban nincs.

Ezzel szemben a *Jugoszlávia munkásmozgalma* című szócikkben erről a kérdésről ezt olvashatjuk: »1948—53 a KP és a szoc. országok KP-jai közötti viszony megromlása, az államközi kapcsolatok megszakadása után a szoc. építése sajátos úton folyt tovább, melynek fő vonása 1949 — a munkásönigazgatás és munkástanácsok kiépítése.« (240.) A Jugoszláv Kommunista Szövetség fogalmának ismertetésénél pedig ilyen tétélekkel találkozunk: »A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának 1948-i, de különösen 1949-i határozata nyomán a KP és a többi KP közt a viszony megromlott, kapcsolataik normalizálódása 1953-ban indult meg. V. kongr.-a (1949) után kidolgozta sajátos elméleti rendszerét; 1949 őszén bejelentette a termelők öngazgatásának bevezetését, amitől az állam fokozatos elhalását várja.« (241.) Az idézett részek talán egyetlen pozitív értéke lakonikus voltak. A szűkszavúság itt tulajdonképpen a problémák objektív vizsgálatának és értékelésének hiányát jelzi. Vajon tájékoztatlanágból származik-e az az adat, amely V. kongresszusunkat 1949-be helyezi, holott köztudott dolog, hogy azt 1948. július 21-én tartották meg, három hétre a Tájékoztató Iroda hírhedt határozata után. Nem is beszélve arról, hogy a jugoszláviai olvasóknak a fent említett magyarázatok az »összeütközésekről«, a JKP és a többi KP »viszonyainak megromlásáról« és a »kapcsolataik normalizálódása 1953-ban indult meg« tézis aligha tűnik majd elfogadhatónak. De valószínűleg a magyarországi olvasót is felelet nélkül hagyja majd, sőt zavarba hozza az ilyen különös fogalmazás. Annál is inkább, mert igen gazdag és bőséges információkkal lepték el annak idején az olvasókat, újságoktól kezdve egészen könyvekig, és ezek olyan »tényeket«, állításokat tartalmaztak, amelyeket ma vagy megdönteni, vagy cáfolni kell, de nem lehet feleltük elsiklani.

Bírálni való a lexikonnak az a szócikke is, amely a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának kérdését taglalja. A 29 soros szócikk tömören ismerteti a Kominform megalakulásának és működésének adatait és dokumentumainak hozatalát, beleértve a két határozatot a JuKP helyzetéről is. Értékelés gyanánt ezt olvashatjuk: »E dokumentumok — ellentmondásai és hibái ellenére — a hidegháború körülményei között kialakult rendkívül bonyolult pol. helyzetben irányították a komm. és munkáspártok tevékenységét.« Amint látjuk, ez is igen lakonikus. Nem lehet tudni, milyen hibákat és milyen ellentmondásokat tartalmaztak az említett dokumentumok, mint ahogy azt sem értheti meg az olvasó, hogy a Tájékoztató Irodát, ha olyan hasznos volt, miért szüntették meg 1956-ban. Viszont a mi olvasónk jól tudja, hogy a JuKP miért nem hagyta magát irányítani e szerv határozatai alapján. Talán a következő kiadásában már a *Munkásmozgalomtörténeti Lexikon* is világosabban fog majd fogalmazni. A pontosabb, hitelesebb, objektívebb tájékoztatás végett.

GAÁL GYÖRGY